

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

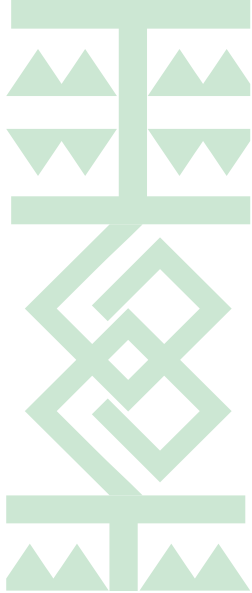

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ

8-модуль

Кайтарым байланыш

Мугалимдер үчүн колдонмо

МАЗМУНУ

Киришүү	3
1. Кайтарым байланыштын мааниси	5
2. Баалоо жана баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш	7
3. Окуучуларга натыйжалуу кайтарым байланыш берүү	9
4. Окутуу максаттарынын, күтүлүүчү натыйжалардын жана баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыштын өз ара катышы	12
5. Баалоо критерийлери жана баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш	13
6. Оозеки жана жазуу түрүндөгү кайтарым байланыш	15
7. Кеп-кеңештер жана сунуштар	18
Тиркемелер	20
Колдонулган адабияттар	23

Кайтарым байланыш билим берүү процессине оң таасир берет жана ал аркылуу окуучуларга билим алууда алдына койгон максаттарына жетүүгө мүмкүнчүлүк берилет. Окуучулардын билим алуу процессинин кайсы жактарына көңүл буруу керек экенин көрсөткөн кайтарым байланыш окуучуларга билим алууда өз күчүнө ишенип, өздөрүнүн жетишкендиктерин жогорулатууга түрткү берет.

Калыптандыруучу баалоо билим алуу процессинин катышуучуларынын баарына өз убагында так маалымат алууга:

- 1) мугалимге – окутуу программасына өзгөртүү киргизүүгө, окуучулардын муктаждыктарына жараша окутуу методдорун жана ыкмаларын ыңгайлаштырууга;
- 2) мугалимдин окуучуга берген кайтарым байланышын, билим алуу ыкмаларын өзгөртүүгө, билим алууда окуучулардын жетишкендиктерин жогорулатууга мүмкүнчүлүк берет.

Кайтарым байланыш боюнча бир кыйла изилдөөлөр жүргүзүлгөн. 1998-жылы П. Блэк жана Д. Уильям кайтарым байланыштын окуучулардын жетишкендиктерине болгон таасирин изилдешкен. Алар кайтарым байланыштын окуучулардын билим алууга шыктануусуна, алардын интеллектуалдык жана окуп-үйрөнүү жөндөмдөрүнө таасирин тийгизерин аныкташкан.

Калыптандыруучу баалоонун беш компоненти¹

1. Мугалимдин окуучуларга натыйжалуу кайтарым байланыш берүүсү.
2. Баалоонун натыйжаларын эске алуу менен окутуу процессин ыңгайлаштыруу.
3. Окуучулардын өздөрүнүн билим алуу процессине активдүү катышуусу.
4. Баалоонун окуучулардын шыктануусуна болгон таасири.
5. Окуучулардын өздөрүнүн билимин өз алдынча баалай билүүсү.

Бул модулдун негизинде натыйжалуу кайтарым байланыштын материалдары каралды. Көрсөтүлгөн материалдар билим берүү адистерине жана башталгыч класстардын мугалимдерине баяндоо түрүндө берилген кайтарым байланыштын окутуудагы күтүлүүчү натыйжалар, баалоо критерийлери менен болгон өз ара катышын табуу мүмкүнчүлүгүн берет. Башталгыч класстардын мугалимдери менен мектеп жетекчилеринин натыйжалуу кайтарым байланыш берүү көндүмү алардын профессионалдык компетенттүүлүгүн көрсөтүү менен биргеликте окуучуларынын окуудагы мыкты натыйжаларга жетишүүсүнө өбөлгө түзөт.

¹ П. Блэк, Д. Уильям. Кара куту: анын ичинде эмне бар? Окутуу-тарбиялоо процессинин натыйжалуулугун жогорулатуу ыкмасы катары окуучулардын билимин баалоо.

Ошондой эле, колдонмодо окуунун беш көндүмү боюнча оозеки жана жазуу түрүндө мисалдар көрсөтүлгөн.

Тренингдин катышуучулары бул колдонмо менен таанышкандан кийин:

- Баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыштын өзгөчөлүктөрүн түшүндүрө алышат;
- баалоо жана баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыштарды айырмалай алышат;
- окуу максаттары, баалоо критерийлери жана кайтарым байланыштын ортосундагы байланышты түзө алышат;
- окуу көндүмдөрү боюнча жазуу жана оозеки түрүндөгү кайтарым байланыштарды иш жүзүндө колдоно алышат.

1. КАЙТАРЫМ БАЙЛАНЫШТЫН МААНИСИ

Кыргыз Республикасынын жалпы мектептик билимдин Мамлекеттик билим берүү стандартынын 70-пунктунда төмөнкүдөй айтылган: «Баалоонун максаттарына жетүү үчүн башталгыч класстардын мугалимдери:

- 1) позитивдүү эки тараптуу байланышты (окуучунун ишине баяндама берген жазуу жүзүндөгү жана оозеки отчеттор) түзөт, окуучуларга азыркы натыйжалары менен мурдагы натыйжаларын салыштырууга жардам берет, шыктануусун, таанып-билүү процесстерин өнүктүрүүгө, окуу натыйжасы катары компетенттүүлүктү өнүктүрүүгө оозеки баа берет;
- 2) натыйжаларга жетишүүгө жана инсандын өнүгүшүнө тиешелүү окуучунун прогрессине көз салат жана ар бир окуу жылынын аягында сыпаттоо баасын берет»¹.

Кайтарым байланыш – белгилүү бир максатка жетүүгө багытталган конкреттүү иш-аракеттер, жагдайлар жана көйгөйлөр тууралуу маалымат берүү жана алуу процесси. Кайтарым байланыш өз ара сый-урмат жана ак ниеттүүлүк шарттарында берилип, окуучуларга каталарын оңдоп, туура жооп берүүгө убакыт бөлүнгөндө гана жогорку ийгиликтерди камсыз кылат.

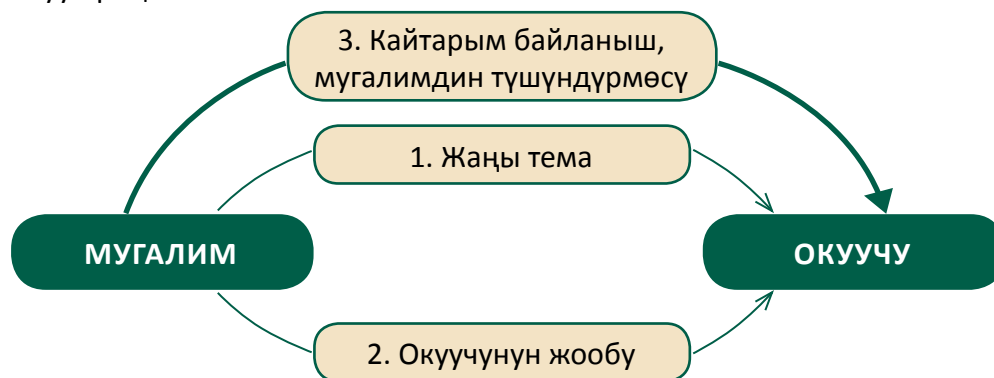
Кайтарым байланыш окуучулардын ишмердүүлүгүнө жана анын натыйжасына карата мугалимдин көңүл буруусу болгондуктан билим берүү сапатына чоң таасирин тийгизет. Мугалимдин көңүл буруусу – бул окутуу процессинде окуучунун түшүнбөй калуу көйгөйлөрүн жоюу үчүн мугалим тарабынан берилүүчү кеп-кеңештер, сунуштар жана түшүндүрмөлөр. Кайтарым байланыш жеке окуучуга, анын окуудагы конкреттүү көйгөйүнө багытталат жана окуучуларды өздөрүнүн кетирген каталарын оңдоого тартат.

Кайтарым байланыш жөнүндө кеп кылып жатканда мугалим жана окуучу үчүн кайтарым байланышка көңүл буруу керек. Бул боюнча «Кайтарым байланыштын механизми» деп аталган 1-схемага кайрылабыз.

¹ <http://edu.gov.kg/ru/high-education/gosudarstvennyj-obrazovatelnyj-standart/>

Биринчи этап: «Жаңы тема» – бул жаңы билимди жана маалыматтарды берүү, алуу, иштеп чыгуу процесси.

1-схема. Кайтарым байланыштын механизми

Мугалим үчүн кайтарым байланыш – 2-этап: «Окуучунун жообу»

Бул этаптын жүрүшүндө мугалим окуучулардын жаңы материалды түшүнүү деңгээли тууралуу маалымат алат. Окуучулардын аткарган тапшырмаларынын натыйжалары боюнча мугалим окутуу процесси кандай өтүп жаткандыгы тууралуу, айрым бир окуучунун жана жалпы класстын жетишкендиктери жана кемчиликтери жөнүндө билет. Маалымат алгандан кийин мугалим төмөнкү иш-аракеттерди аткарат:

- 1) Окуучулардын тапшырмаларын текшерип, жалпы *класстын* натыйжаларын талдайт жана тиешелүү чечимдерди кабыл алат – жаңы материалды окууну/ бышыктоону улантуусу же убакытты кайра бөлүштүрүп, окутуунун башка ыкмаларын колдонуу менен окуу материалын кайталоосу мүмкүн.
- 2) *Айрым бир окуучулардын* жетишпегендиктерин аныктап, жеке тапшырмаларды пландаштырат, даярдайт. Мисалы, алгач (1–2 класстын) окуучусунун үн чыгарып окуганын угуп, анын (тамгаларды таануу боюнча) каталарын көрүп, мугалим ага карточкалар менен берилген көнүүгүүлөрдү аткарууну сунуштайт. Андан соң бир нече сабак боюнча планды ыңгайлаштырып иш алып барат (1-тиркеме).
- 3) Окуучулардын тапшырмалары күтүлүүчү натыйжаларга дал келүүсүн текшерет. Эгер кемчиликтер болсо, мугалим айрым окуучуларга ишти жакшыртуу боюнча сунуштарын берет.

Окуучулар үчүн кайтарым байланыш – 3-этап: «Кайтарым байланыш. Мугалимдин көрсөтмөлөрү»

Бул этапта мугалим окуучуларга баяндоочу кайтарым байланыш берет. Окуучу мугалимден кеп-кеңеш алгандан кийин аларды туура колдонууну билиши керек – кемчиликтерин тактап, каталарын аныктап жана оңдоп, тапшырмага, жоопко толуктоолорду киргизиши керек.

Кайтарым байланыштын негизги милдети – бул окуучуларды өздөрүнүн кетирген каталарын оңдоого, каталардын алдын алууга үйрөтүү, башталгыч класстарда китеп окуу маданиятын калыптандыруу жана кеп маданиятын өнүктүрүү болуп саналат. Окуучулар кайтарым байланышты сыңдоо катары эмес, алар үчүн окуу жана өнүгүп-өсүү мүмкүнчүлүгү деп түшүнүүлөрү зарыл.

Схемада көрсөтүлгөндөй, кайтарым байланыш – бул үзгүлтүксүз процесс. Башталгыч класстардын мугалимдери үчүн көптөгөн максаттар менен катар окуучуларга жана алардын ата-энелерине кайтарым байланышты туура кабыл алууга, аны окуучулардын билим алуу сапатын жогорулатуу үчүн колдонууга үйрөтүшү керек. Ата-энелерди кайтарым байланыш берүүгө катыштыруу менен мектеп окутуу процессин өнүктүрүүгө жакшы шарт түзөт.

2. БААЛОО ЖАНА БАЯНДОО ТҮРҮНДӨГҮ КАЙТАРЫМ БАЙЛАНЫШ

Учурдагы практикадан мугалимдер өздөрүнүн ишинде *баалоо* жана *баяндоо түрүндөгү* кайтарым байланышты колдонуп жүргөндөрүн көрүп жүрөбүз.

Баалоо түрүндөгү кайтарым байланыш окуучуларга жалпы эскертүү түрүндө кээ бир гана маалыматты берет, бирок окуучуларга эмнени жакшыртуу талап кылынары жана ага кантип жетүү боюнча сунуштарды бербейт. Баалоо түрүндөгү кайтарым байланыш көбүнчө оозеки түрдө түшүндүрмө берет, маалымдайт жана окуучуларды жетишкендиктеринин натыйжасы боюнча салыштырат.

Баалоо түрүндөгү кайтарым байланыштын мисалдары:

- Эң жакшы!
- Азамат! Туура.
- Сен кайра ошол эле катаны кетирдиң!
- Жакшы, көркөм окудуң! Мен сени менен сыймыктанам!
- Бардыгын туура аткардың. Азаматсың!
- Тапшырманы мыкты аткардың!
- Сен дайыма...!
- Сен кайрадан...!

Мактоо же эскертүү окуучунун аткарган ишине эмес, жеке окуучуга тиешелүү түрдө айтылса, терс таасирин тийгизүүсү ыктымал. «Азаматсың, тапшырманы биринчи аткардың!» же «Эң акылдуусуң!» сыяктуу мактоолорду окуучу окуудагы жетишкендиктерине тиешелүү эмес, өзүнүн жеке сапаттарынын артыкчылыгы катары кабыл алуусу мүмкүн. Ошондуктан, мактоо сөздөрүн кылдаттык менен айтуу кажет. Мисалы, «Эң сонун иш!», «Туура жооп!» ж. б.

Баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш күтүлүүчү натыйжалар жана баалоо критерийлери менен түздөн-түз байланыштуу. Ал окуучуларга билим алуу сапатын жогорулатуу үчүн кийинки иш-аракеттерине байланыштуу зарыл болгон көрсөтмөлөрдү, сунуштарды, кеп-кеңештерди берет. Бул учурда окуучулар өз ишин жакшыртуу, оңдоп-түзөөлөрдү киргизүү үчүн жоопкерчиликти өзүнө алат. Баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш мугалим менен окуучуну оозеки жоопту же жазуу түрүндөгү тапшырмасын жакшыртуу ыкмалары боюнча активдүү диалогго тартат. Жазуу жана оозеки формадагы түшүндүрмөлөр менен берилген белгилүү бир маалыматтарды камтыйт.

Баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыштын мисалдары:

- Текстти жакшы окудуң. Кийинки жолу окуганда сөздөрдүн мүчөлөрүнө көңүл бур.
- Жаныбардын үнүн абдан жакшы туурадың. Текстти кайра окуганда, жаңы сөздөргө көңүл бур.
- Суроого жооп берип жатканда башкы каармандын сөздөрүн эсте, бул сага туура жооп берүүгө жардам берет.
- Текстти кайра окуп чыгып, «эмне үчүн» деген сөз менен башталган 3–4 суроо түз.
- Аңгемедеги окуялардын ырааттуулугун эсте, алар сага суроого жооп берүү үчүн жардам берет.

Окуучуларга, айрыкча 1–4-класстын балдарына, баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш берип жатып, жумшак мамиле, жагымдуу үн менен кайрылууну, ошондой эле «рахмат», «суранам» сыяктуу сылык сөздөрдү колдонууну үнүтпаңыз. Бул абдан маанилүү.

Баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш, төмөнкү суроолор аркылуу, окуучуга күнүмдүк жетишүүлөрү жөнүндөгү маалыматты аныктап-табуу жолу менен өзүнүн окуудагы көрсөткүчтөрүн жакшыртууга өбөлгө түзөт:

- *Коюлган максатты ишке ашырууга карата азыр мен кайсы деңгээлдемин?*
- *Туура багытта баратамбы?*

Ошондой эле баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш окуучуга кийинки кадамдардын зарылчылыгын аныктоого жардам берет:

- *Тапшырмаларды аткарууда кайсы жерлерге көбүрөөк көңүл бурушум керек?*
- *Тапшырмаларды аткаруунун сапатын жогорулатуу үчүн эмне кылышым керек?*

Кээ бир учурларда баалоо жана баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыштарын айкалыштырып колдонуу окуучунун ишмердүүлүгүнө оң таасир этүүчү натыйжалуу курал болушу мүмкүн. Мындай учурда баалоо түрүндөгү кайтарым байланыш позитивдүү мүнөздө гана айтылып окуучуну шыктандыруу максатында берилиши зарыл. Ал эми окуучунун окуудагы жетишкендиктерин жогорулатуу үчүн анын кийинки иш-аракеттерине мугалим сөзсүз түрдө баяндоо түрүндөгү кайтарым байланышты колдонушу керек.

Мисалы:

- Жооп бергениңе рахмат! Каармандарды толук түрдө мүнөздөп бере алдың. Эми чыгарманын 2 каарманын салыштырып көрчү, алардын кандай айырмачылыктары жана окшоштуктары бар деп ойлойсуң?
- Тексттин мазмунун толугу менен айтып бердиң. Азаматсың! Эми чыгармадагы жаныбарлардын образдарын карап көрүп, алар адамдардын мүнөзүнүн кайсы жактарын чагылдырарын айтып бере аласыңбы?
- Рахмат, жакшы айтып бердиң! Кандай деп ойлойсуң, башкы каарманга мүнөздөмө бердиңби? Дагы башкача баяндап берүүгө аракет кылып көрчү.

Баяндоо түрүндөгү кайтарым байланышты колдонууда мугалим окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн баалабастан, алардын реалдуу түрдө эмне иш кылганын объективдүү сүрөттөйт. **Бул – окуучулардын жетишкендиктерин жогорулатуу үчүн эң таасирдүү ыкма болуп саналат.**

3. ОКУУЧУЛАРГА НАТЫЙЖАЛУУ КАЙТАРЫМ БАЙЛАНЫШ БЕРҮҮ

Натыйжалуу кайтарым байланыш төмөнкү үч суроого жооп берет:

1. Эмнени жакшы аткара алды?	Тапшырманы кандай аткарганына карабастан, окуучуну колдоо.
2. Эмнени жакшыртуу керек?	Кайсы жерин жакшыртуу муктаждыгы бар экенин көрсөтүү.
3. Кантип жакшыртуу керек?	Жакшыртуу боюнча кеп-кеңештерди, сунуштарды берүү.

Кайтарым байланыш натыйжалуу болушу үчүн төмөнкүлөр керек:

- Окуучулар менен окуу максаттарына, күтүлүүчү натыйжаларга жана баалоо критерийлерине багытталган баяндоо түрүндөгү кайтарым байланышты колдонуу.
- Кайтарым байланышты үзгүлтүксүз жана өз убагында берүү керек. Анткени, бул учурда окуучулардын ишмердүүлүгүнө түзөтүүлөрдү киргизүү мүмкүнчүлүгү, ал эми мугалимге кайтарым байланыштан кийин кайрадан аткарылган ишти баалоо мүмкүнчүлүгү берилет. Кайтарым байланыш өз убагында кечиктирилбей берилүүсү зарыл.

Демек, натыйжалуу кайтарым байланыш менен натыйжасыз кайтарым байланыштын айырмасы эмнеде? Төмөнкү эки мисалды карап көрөлү.

	Кайтарым байланыш	Натыйжа
1-мисал	– Болбойт, мындай жарабайт. Сен чыгарманын мазмунун туура эмес айтып бердиң.	Кайгыруу, таарынуу, көктүк
2-мисал	– Рахмат. Сен аңгемени ийне-жибине чейин кеңири айтып берүүгө аракет кылдың. – Текстти «мен ойлойм, ...», «анан ..., анан ...», «момундай ...» сыяктуу сөздөрдү колдонуп айтып бердиң. Алар текстте бар беле? – «менин оюмча, ...», «андан соң, ...-гандан кийин», «мындай ...» сөздөрүн тексттегидей айтып бер. Айырмасын байкадыңбы? – Буларга экиден сүйлөм түз.	Пайдалуу корутундулар, ишеним жана жаңы көндүмдөр

1-мисал. Мындай кайтарым байланышты алгандан кийин окуучунун көңүлү калат, таарынат. Окуучу тапшырманы кайра аткарууну каалабайт же мындай каалоо өтө сейрек пайда болот. Мугалимдин мындай түшүндүрмөлөрүндө эмнени, кандайча өзгөртүү боюнча конкреттүү сунуштар жок.

2-мисал. Бул – кайтарым байланыштын башка мисалы. Алгач мугалим окуучуга колдоо көрсөтөт. Андан кийин көйгөйлүү учурларын белгилейт. Муну менен бирге, окуучуга кылдат мамиле жасоо менен туура эмес айткан сөздөрүн тексттен табууну сунуштайт. Окуучу

өз алдынча таап, салыштырышы керек. Андан кийин мугалим окуучунун сүйлөө кебинин сапатын жогорулатуу үчүн эки ыкманы колдонот:

- 1) сөздү/сөз айкашын туура айт;
- 2) бул сөздөрдү/сөз айкаштарын туура колдонуп, экиден сүйлөм түзөт.

Кайтарым байланыштын күчү анын сапатында.

Натыйжалуу кайтарым байланышка жетүү үчүн жогоруда айтылган **үч суроодон сырткары** мугалимдер окуучуларга кийинки кадамдарын аныктоого жардам берүүчү үч түрлүү багыттоочу ыкмаларды колдоно алышат.

Ыкмасы

Эскертүү

«Эскертүү» ыкмасы окуучунун көңүлүн окутуу максатына бурат.

Мисал

Мугалим айтат:

- Бул сабактын максаты – ырды көркөм окуу көндүмүн калыптандыруу. Төмөнкү көркөм окуунун компоненттерине көңүл буруп, ырды дагы бир жолу окуп чыгууну сунуштайм – *негизги сөздөрдү үн менен бөлүү, тыныш белгилеринде тыныгуу жана дем алуу, үндү жана окуу ылдамдыгын өзгөртүү.*

Баскыч-баскычы менен берилүүчү жардам

«Баскыч-баскычы менен берилүүчү жардам» ыкмасы окуучуларга билим алуунун айрым аспектилерине көңүл бурууга жардам берет жана түшүнүгүн кеңейтип, окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Башкача айтканда, буга чейинки алган билимдерин кеңейтет, толуктайт. Бул бир нече ыкма аркылуу ишке ашырылат:

- суроолор аркылуу;
- сүрөттөө аркылуу;
- толук эмес сүйлөмдөр аркылуу.

Мисал

Текстти окугандан кийин мугалим окуучуларга алдын ала даярдалган толук эмес сүйлөмдөр жазылган баракты берип, аны толтуруу тапшырмасын берет. Бул көнүгүү окуучуларга окуганын түшүнүүнү эстеп калуусун өнүктүрүүгө жардам берет.

Үлгү берүү

«Үлгү берүү» ыкмасы аркылуу окуучуларга каталарды оңдоо мисалдары берилет.

Мисал

Мугалим окуучуга кайрылат:

- Текстти окуп жатканда шашып, сөздөрдүн мүчөлөрүн туура окуганга көңүл бурууга жетише албай жатасың. Мен текстти окуп берем. Менин окуганымды, айрыкча, сөздөрдүн мүчөлөрүн кандай окуп жатканымды байка. Андан кийин текстти дагы бир жолу мен окугандай окуп чыгасың.

Мындан тышкары, натыйжалуу кайтарым байланыш үчүн толуктоого берилген сүйлөмдөрдүн бөлүктөрүнүн таблицасы берилди.

Күчтүү жактары	Эмнени өнүктүрүү керек	Өнүктүрүү ыкмалары
Сен ... кыла аласың.	Бул тапшырмада ... көңүл бурууну унутпа.	... кандай кылат элең?
Сенин ... окуганың мага ... билдирет.	Сенин оюңча, ... үчүн эмне кыла аласың?	Балким, ... аткарып көрөсүң.
Сен ... туура, ырааттуулук менен ой-жүгүртүп жатасың.	Сага дагы бир ... керек.	Сенин кийинки кадамың ... болушу мүмкүн.
Сен ... абдан жакшы аткардың.	... учурду дагы жакшыртуу керек.	Сен ... колдонсоң болот.

4. ОКУТУУ МАКСАТТАРЫНЫН, КҮТҮЛҮҮЧҮ НАТЫЙЖАЛАРДЫН ЖАНА БАЯНДОО ТҮРҮНДӨГҮ КАЙТАРЫМ БАЙЛАНЫШТЫН ӨЗ АРА КАТЫШЫ

Натыйжалуу кайтарым байланыш аркылуу окуучуларга конкреттүү кеп-кеңештер, тапшырмалар, сунуштар берилет. Алар аркылуу окуучуларга койгон максаттарына – күтүлүүчү натыйжаларга жетүү үчүн өздөрүнүн аткарган тапшырмаларын кайра карап чыгуу мүмкүнчүлүгү берилет. Окуу процессинин башталышынан аягына чейин мугалимдин милдети – окуучуларды күтүлүүчү натыйжаларды түшүнүүгө, аны өз иши менен байланыштырууга үйрөтүү. Окутуу максаттары жана күтүлүүчү натыйжалар «*КРдин жалпы билим берүүчү мектептеринин 1–4-класстары үчүн кыргыз тили жана окуу боюнча предметтик стандартында*» көрсөтүлгөн. Мугалим өзүнүн ишмердүүлүгүндө предметтик стандарттын талаптарына жана анын 3-бөлүмүндө көрсөтүлгөн күтүлүүчү натыйжаларга таянышы керек.

Төмөндө келтирилген ар бир мисалда күтүлүүчү натыйжаларга байланыштуу жоопторду алууга багытталган суроолор, тапшырмалар бар.

Күтүлүүчү натыйжалар менен баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыштын ортосундагы тыгыз байланышты көрсөткөн мисалдар

1-мисал. Элдик жомок «Жолоочу менен жылан»

Кыргыз тили жана окуу боюнча предметтик стандарт боюнча күтүлүүчү натыйжа. 3-бөлүм	2.2.1.5. Каармандардын жүрүм-турумун, мүнөзүн жана кыймыл-аракеттерин салыштырат.
Предметтик стандартта көрсөтүлгөн күтүлүүчү натыйжага жетүүгө багытталган баяндоочу кайтарым байланыш мисалы.	<ul style="list-style-type: none"> – Адамдын жыланга жакшылык кылганы туура болдубу? – Адам менен жыландын чыныгы турмуштагы иш-аракеттерин, мүнөздөрүн салыштыргыла. Мисалы, жылан сүрдүү, коркунучтуу. Анткени – уулуу. Ага карабастан адам боорукерлик менен ага жакшылык кылып, запкы жеп калды.

1-мисал. К. Тыныстанов «Билим – түгөнбөс байлык»

Кыргыз тили жана окуу боюнча предметтик стандарт боюнча күтүлүүчү натыйжалар. 3-бөлүм	2.2.2.1. Окуган чыгармага карата өзүнүн мамилесин билдирет.
Предметтик стандартта көрсөтүлгөн күтүлүүчү натыйжага жетүүгө багытталган баяндоо түрүндөгү кайтарым байланыш мисалы.	<p>Үй тапшырмасы: «Билим – түгөнбөс байлык» аңгемесин кыскача айтып берип, ага карата өзүнүн мамилесин билдирүү.</p> <p>Окуучу даярданып, аңгеменин мазмунун кыскача айтып берди. Мугалим:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Рахмат. Сен аңгеменин негизги окуясын айтып бердиң. Мунуң жакшы. Сенин оюң кандай? Агасы эми жашоосун канткенде оңдой алат?

5. БААЛОО КРИТЕРИЙЛЕРИ ЖАНА БАЯНДОО ТҮРҮНДӨГҮ КАЙТАРЫМ БАЙЛАНЫШ

Критерий – бир нерсени баалоо, аныктоо же классификациялоо үчүн колдонулган белги. Баанын ченеми¹.

Баалоо критерийлерин колдонуу калыптандыруучу баалоонун эң керектүү зарыл элементи болуп саналат. Баалоо критерийлерин өз убагында берүү, критерийлерди окуучуларга түшүнүктүү кылып баяндоо окуучуларга жогорку натыйжаларга жетүү мүмкүнчүлүгүн берет. Кенже окуучулар көп учурда тапшырманын жообун, жазуу иштерин баалоо критерийлерине ылайыктуу аткаруу керек экенин үнүтүп коюшат. Башталгыч класстардын окуучуларына баалоо критерийлери менен иштөөнү үйрөтүү керек.

Баалоо критерийлерин үзгүлтүксүз түрдө колдонуу, окуучулардын баалоо критерийлерине кайрылуусу баяндоо түрүндөгү кайтарым байланышты берүү процессин жеңилдетет. Ал эки жакка тең жөнөкөй, түшүнүктүү болот жана акыркы натыйжанын сапатына таасир этет.

1-мисал. К. Тыныстанов «Билим – түгөнбөс байлык»

Күтүлүүчү натыйжа	<p>1.2.1.3. Окуган текстке карата суроолорду түзөт.</p> <p>Баалоо критерийлери:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Окуганын түшүнгөнүн аныктоо үчүн <i>Ким? Кайда? Эмне болду?</i> сөздөрү катышкан суроолорду түзүү. 2. Каарманга карата мамилесин билүү үчүн <i>Эмне үчүн? Сен кандай ойлойсуң?</i> сөздөрү катышкан суроолорду түзүү
Баалоо критерийлери менен байланышка негизделген баяндоо түрүндө кайтарым байланыштын мисалы	<p>Окуучу текст боюнча үч суроо даярдап, класска суроо берет:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аңгеменин башкы каармандары кимдер? 2. Бир туугандардын жашоосу кайда уланды? 3. Агасы кандай тагдырга туш болду? <p>Мугалим экинчи критерийге ылайыктуу суроолор жок экенин көрүп, айтат:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Сенин суроолоруң ырааттуулук менен түзүлгөн, бирок, сенин оюңча, үй тапшырманын экинчи критерийине ылайыктуу суроо барбы? <p>Мугалим окуучуга экинчи критерийди окуп чыгуу тапшырмасын берет жана ага <i>Эмне үчүн? Силер кандай ойлойсуңар?</i> сөздөрү катышкан суроолорду түзүү үчүн кошумча убакыт бөлөт.</p> <p>Окуучу сабактын аягына чейин бул суроолорду түзөт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Эмне үчүн агасы жарды болуп калды? – Агасы эмгектенип, өнөр үйрөнө алабы? Кандай деп ойлойсуң?

¹ И. Низовская. Словарь программы «Развитие критического мышления через чтение и письмо». – Бишкек, 2003.

2-мисал. «Бак-таалай каякта?» уламышы

Күтүлүүчү натыйжа	<p>3.2.2.2. Тексттин планын түзөт.</p> <p>Түзүлгөн пландын баалоо критерийлери:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Текстти бөлүмдөргө бөлүү жана мазмунун түзүү. 2. Бардык негизги окуяларды камтуу. 3. Пландын пункттары.
<p>Баалоо критерийлери менен байланышка негизделген баяндоо түрүндө кайтарым байланыштын мисалы</p>	<p>Мугалим «Бак-таалай каякта?» уламышына окуучунун түзгөн планын текшерет.</p> <p style="text-align: center;">«Бак-таалай каякта?» уламышы</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Жетим калган үч бир тууган. 2. Бакыт издөө. 3. Дыйканга жолугуу. 4. Дыйкандын тапшырмасы. 5. Бир туугандар дыйкандын көрсөтмөсү боюнча эмне иш аткарышты, ал иши өз жемишин бердиби? 6. Бак-таалай – эмгектен. 7. Түрмуштан мисал келтирип, оюңарды айткыла? <p>Мугалимдин кайтарым байланышы:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пункттар толук жазылган, жакшы. Кандай деп ойлойсуң? 3-жана 4-пунктту бириктирсе болобу? – Баалоонун 3-критерийине көңүл бур. 5-пунктту 3-критерийге дал келтир.

6. ООЗЕКИ ЖАНА ЖАЗУУ ТҮРҮНДӨГҮ КАЙТАРЫМ БАЙЛАНЫШ

Кайтарым байланыш эки түрдө болот: оозеки жана жазуу түрүндө. Адабий окуу сабагында мугалим көбүнчө оозеки кайтарым байланышты колдонот.

Оозеки кайтарым байланыш – бул окуучунун аткарган тапшырмасынын жыйынтыктарын байкоо негизинде окуучуга оозеки түрдө түшүндүрмөлөрдү берүү.

Оозеки кайтарым байланыш абдан натыйжалуу болот, анткени аны окутуу процессинде дароо берүүгө мүмкүн. Көп учурда буга багыттоочу суроолор, тактоолор, кеп-кеңештер кирет. Аларды окуучулардын окуганын түшүнүүсүн текшерүү, талдоо жана баалоо үчүн колдонсо болот.

1-мисал

Мисалы, окуучулар «Дүкөн» көнүгүүсүн аткарышат (1-модуль, «Тыбыштык кабыл алуу» 28-бет). Көнүгүүнү аткаруу убагында буюмду сатып алуу үчүн төмөнкү баалоо критерийлерин аткаруу керек:

- сөздү түзгөн бардык тыбыштарды атоо;
- каткалаң/жумшак түгөйлүү үнсүз тыбыштарды айтуу;
- сөздөгү созулма үндүүнү бөлүп көрсөтүү.

Окуучулардын бирөө 3 талаптын экөөсүн аткарды. Мугалим ага кайтарым байланыш берет:

- Рахмат! Сөздөгү бардык каткалаң/жумшак түгөйлүү үнсүз тыбыштарды айттың. Эми, сөздү дагы бир жолу кайталап, созулма үндүүнү бөлүп көрсөтчү.

2-мисал

Окуучулар «Сөздө канча тамга бар?» көнүгүүсүн аткарышат (2-модуль, «Алфавит менен таанышуу» 38-бет). Топторго бөлүнүшүп, карточкалардын жардамы менен буюмдардын аталыштарындагы тамгалардын жана муундардын санын көрсөтүшөт. Бул боюнча мугалим кайтарым байланыш берет:

- Жакшы аткара алдыңар. Тамгаларды жана муундарды туура айттыңар, бирок бир сөздө муунду көрсөтпөй ката кетирдиңер. Эми бул кайсы сөз экенин таап, андагы муундарды туура аныктоого аракет кылып көргүлөчү.

3-мисал

Мугалим сабакты өтүлгөн тема, башкача айтканда, фразеологизмдерди кайталоо менен баштайт:

- «Эки көзү төрт болду» фразеологизминин маанисин чечмелеп бер?

Окуучу туура эмес жооп берет. Мугалим окуучуга бул фразеологизм колдонулган сүйлөмү бар карточканы берип, ал бул сүйлөмдү кандай түшүнөрүн сурайт.

- Келгиле, эстеп көрөлү, биз кечээ бир нече фразеологизмдин маанилерин чечмелегенбиз. Кимдин эсинде бар, айтып бере аласыңарбы?

4-мисал

Окуучунун шар окуу жөндөмүн баалоодон кийин мугалим окуучуга кайтарым байланыш берет:

- Рахмат! Сен бир мүнөттө 60 сөз окуй алдың. Тез, катасыз жана сөздөрдү так айтып окудуң. Сенин оюңча, тыныш белгилерине көңүл бурдуңбу? Эстеп көрөлү, кандай тыныш белгилери бар жана алар сүйлөмдө кайсы учурларда колдонулат.

5-мисал

Окуучу текстти кайра айтып бергенден кийин мугалим ага кайтарым байланыш берет:

- Рахмат! Тексттин мазмунун толук айтып бере алдың, чыгарманын каармандары жөнүндө, тексттеги көйгөй тууралуу айтып кеттиң. Бирок көйгөйдүн чечилишин түшүндүргөн жоксуң. Ойлонуп көрүп, көйгөйдү чечүү жолдорун айтып берчи.

Жазуу түрүндөгү кайтарым байланыш – бул жазуу иштеринин жыйынтыгы боюнча окуучуга баалоо критерийлеринин негизинде берилген конкреттүү сунуштар. Ал окуучулардын жазуу жүзүндө аткарган үй иштерин, өз алдынча аткарган иштерин, жазуу иштерин текшерүүдө колдонулат.

1-мисал

Окуучу төмөнкү текстти жазат:

«Менин итим бар. Итимдин аты – Учар. Учар чуркаганды жана ойногонду жакшы көрөт. Учар топ менен ойногонду жакшы көрөт. Топту ыргытсам, Учар анын артынан жөнөйт. Учар – жакшы ит.»

Мугалим жазуу түрүндөгү кайтарым байланыш берет:

- Текстти окуп чык. Бир нече жолу кайталанган сөздөрдү таап, аларды башка сөздөр менен алмаштыр, мисалы: «Менин итим бар. Анын аты – Учар».

же

- Ат атоочтун эрежесин кайтала. Аларды бир нече жолу кайталанган сөздөр менен алмаштыр.

2-мисал

Окуучулар текстти окугандан кийин анын кыскача мазмунун кайра жазып беришет (5-модуль, «Окуганын түшүнүү» 29-бет). Мугалим кээ бир каталарды оңдоп, жазуу түрүндө кайтарым байланыш берет:

- Сен жазган тапшырманын *ортосунда* көйгөйдү сүрөттөөдө, фразеологизмдерди колдонгонун *мага жакты*, ал эми аягында көйгөйдүн чечилишин сүрөттөө үчүн дагы бир нече сүйлөм кошуп жазсаң мындан да жакшы болмок. Жоопторду жазуу учурунда тыныш белгилерине көңүл буруу керек.

3-мисал

Текстти окугандан кийин окуучу жазуу түрүндө чыгарманын каармандарын салыштырат (5-модуль, «Окуганын түшүнүү» 134-бет). Мугалим жазуу түрүндө кайтарым байланыш берет:

- Азаматсың! Сен каармандарды туура талдадың. Асты сызылган баш тамга менен жазылган энчилүү аттарга жана сөздөрдүн мүчөлөрүнө көңүл буруу керек.

Мугалим окуучуларга биринчи класстан баштап жазуу түрүндө кайтарым байланыш бере баштайт. Окуучунун кеп-кеңештерди кабыл алуу жөндөмүн калыптандыруу үчүн кайтарым байланышты үзгүлтүксүз берүү керек. Кээ бир учурларда мугалим окуучунун оозеки жообуна жазуу түрүндө кайтарым байланышты колдонсо болот. Жазуу түрүндө кайтарым байланыш окуучуга мугалимдин сунуштары менен сабакта да, үйдө да жоопкерчиликте көңүл бөлүп, өз алдынча иштөө мүмкүнчүлүгүн берет.

Окуучулар билим алуу натыйжаларына кайтарым байланыштын тийгизген күчтүү таасирин түшүнгөндө, алар өз ойлору менен бөлүшүп, мугалимден кайтарым байланыш берүүнү өтүнө башташат.

Аты: Баян

Ким? Ким буудага уурдага?

Качан? Маманым кимге кызматка барат?

Кантип? Та-акеримдин арасында кантипте бууда?

Эмне? Жакшы эмне кылуу баарына үйүмүзгө?

Кайда? Актердин кайдагы театры бар?

Эмне? Жакшы эмне кылуу баарына үйүмүзгө?

Эмне? Жакшы эмне кылуу баарына үйүмүзгө?

★ 1

Сем айланасында бардык бөлүм-
төргө сураларду толук тузгансуң.
Ара-каттең!

★ 2

Суроо белгилери толук коюлган.

Каалоо

Созулма үндөрлөргө көңүл бур.
Созуу жазганга аракеттен!

7. КЕП-КЕҢЕШТЕР ЖАНА СУНУШТАР

Кайтарым байланыштын кээ бир түрлөрү: *терс сын, башкалар менен салыштыруу, жалпы класстын алдында сыңдоо* – натыйжасыз гана болбостон, окутуу процессине жана шыктануусуна да терс таасир этиши мүмкүн. Анткени мындай кайтарым байланыш окуучуларды жөндөмү жок экенине ынандырып, өзүнө өзү баа берүүсүн төмөндөтүп, жакшы окууга кызыгуусун жоготот.

Окуучулардын билим алууда ийгиликтүү болуусу үчүн мугалим оң таасир этүүчү төмөнкү кеп-кеңештерди эске алуусу зарыл.

1. Мугалимдин толук түшүндүрүп берүүсү

Мугалим окуучу туура/туура эмес жооп бергенин жана анын себебин дайыма толугу менен түшүндүрүүсү тийиш!

Окуучуларга эмнени туура же эмнени туура эмес кылып жатканы жөнүндөгү так маалымат берүү абдан маанилүү. Окуучуларга эмнени туура аткаргандыгы жана эмнени өзгөртүү керек экени жөнүндө түшүндүрүү кажет. Ошондой эле окуучуларга бул жолу аткарган иши менен мурдагы аткарган ишинин өзгөчөлүктөрү тууралуу түшүндүрүп берүү зарыл.

2. Канчалык эрте берилсе, ошончолук жакшы

Кайтарым байланышты бир нече күн өтүп кеткенден кийин эмес, дароо берүү көбүрөөк натыйжалуу болот. Кайтарым байланыш дароо берилген окуучулар кайтарым байланыш кечигип берилген окуучуларга караганда көбүрөөк ийгиликтерге жетишет.

3. Окуучунун окуудагы жетишкендиктерине көңүл буруу керек

Натыйжалуу кайтарым байланыш көп учурда белгилүү бир жетишкендиктерге – окуучу умтулган (же умтулуусу керек болгон) предметтик стандарттарда көрсөтүлгөн күтүлүүчү натыйжаларга багытталат. Ошондуктан, окуучуларга кайтарым байланыш түпкү максатка жетүү үчүн кантип жардам бере тургандыгы түшүнүктүү болуусу тийиш.

4. Окуучулардын жетишкендиктери тууралуу маалымат чогултуу жана аларды талдоо процессине катыштыруу

Эгер окуучуларга өздөрүнүн билим алуу натыйжалары жөнүндө маалымат жеткиликтүү болсо, аларда өздөрүнүн окуусу үчүн жоопкерчилик сезими калыптанат. Натыйжада, окуучулар өздөрүнүн каталарын оңой кабыл алышып, оңдоо ыкмаларын үйрөнө алышат.

5. Окуучуларды өз ара кайтарым байланыш берүүгө кызыктыруу зарыл

«Бири-биринен үйрөнүү» техникасы теманы терең түшүнүүгө жардам берет. Бул учурда кайтарым байланыш мугалим тарабынан гана эмес, башка окуучулар тарабынан да берилет. Натыйжаларды талкуулоо үчүн ыңгайлуу жагдайларды түзүү керек. «Бири-биринен үйрөнүү» ыкмасын колдонуу менен окуучулар бири-биринин тапшырмасына талдоо жүргүзүп, андагы, окуудагы жетишкендиктери жана өнүктүрүү жагы боюнча өздөрүнүн ой-пикирлери жана түшүндүрмөлөрү менен бөлүшө алышат.

6. Шыктандыра турган сөздөрдү колдонуу

Окуучулардын ийгиликтерин баса белгилөө аркылуу алардын кызыгуусун жогорулатуу керек. Ал эми окуучулар ката кетирген учурларда аларды капаландырбоого аракет кылуу зарыл. Окуучу тапшырмасын туура аткарган учурларда, сунушталган сөздөр: «Жообуң туура жоопко жакындады», «Мыкты аткардың!», «Дайыма ушундай жооп бер!». Ал эми туура эмес жооп берилген учурларда «Бул туура эмес» деген сөздүн ордуна «Эч нерсе эмес, эмки жолу жакшы жооп бере аласың», «Сен муну аткара аласың!», «Дагы бир жолу аракет кылып көр!» деген сөздөрдү колдонуу керек. Окуучуларга колдоо көрсөтүп, туура сөздөрдү колдонуу менен берилген кайтарым байланыш аларга дем берип, кызыктырып, болуп көрбөгөндөй натыйжаларды көрсөтүшү мүмкүн.

7. Кайтарым байланыштын натыйжасы боюнча оңдоп-түзөөлөрдү киргизүү үчүн убакыт

Кайтарым байланышты бергенден кийин окуучуга каталар боюнча ой жүгүртүү жана аларды оңдоо үчүн убакыт берүү керек. Ошондой эле, мугалим киргизилген оңдоп-түзөөлөр менен аткарылган тапшырмаларды берүү күнүн белгилейт (күн, сабак). Мисалы: Жазуу тапшырмалары боюнча сунуштарды бердим. Аларды карап көрүп, каталарды оңдоп, оңдолгон иштериңерди кийинки сабакта тапшыргыла.

1-тиркеме. Тамгаларды таануу

Максаты: тамгаларды таануу ылдамдыгын жогорулатуу үчүн машыгуу

1–2-класстар**Нускама**

Мугалим окуучунун тамгаларды таануусунда кыйынчылыктар болуп жатканын көрсө, ага «карточкалар» көнүгүүсүн сунуштайт. Ал окуучуга карточкадагы сөздөрдү окуп чыгуу тапшырмасын берет. Алгач окуучу бир гана үндүү катышкан кыска сөздөрдү окуйт, бара-бара көбүрөөк тамгалардан турган сөздөрдү окуйт. Аларды ырааттуулук менен солдон оңго жана өйдөдөн ылдый окуу керек (карточкалар тиркелген). Мугалим бул машыгууну тамгаларды таануу учурунда кыйналган окуучулар үчүн пландаштырышы керек. Зарыл болгон учурда, ушул сыяктуу 2–3 муундуу сөздөрдөн турган карточкаларды даярдап колдонсо болот.

1-карточка

1. ат, от, кат, бат, тор, топ, тарт
2. ит, эт, жет, кет, керт, курт, журт
3. аз, жаз, тер, бур, чоң, тоң, бурч
4. эх, үй, үй, бут, чаң, торт, сорт
5. иш, из, чий, бак, сом, барк, стол

2-карточка

1. ил, эл, жер, кой, той, жел, тоо
2. лак, кар, баа, таа, бээ, күү, мүлк
3. жан, сан, сен, нөл, төр, төрт, кыл, жылт
4. жаа, таа, тээ, бул, күл, туу, калк
5. көк, чөп, чорт, корк, кек, көл, мөлт

3-карточка

1. мал, мол, нөл, чөл, кул, күн, түн
2. ай, чай, жой, кум, таш, беш, түнт
3. эс, тез, шар, бат, барк, тал, жорт
4. жип, кыр, сыр, түр, цех, шарф, март
5. же, жем, нан, кур, морт, плюс, шкаф

4-карточка

1. май, мээ, куу, кир, пил, мый, полк
2. жээн, саат, жаан, жүн, жээк, көрк, жөөк
3. эр, кер, той, зат, сын, зырп, куш
4. крем, фен, йод, бел, ток, бээ, шар
5. тар, лып, тоок, гүл, жел, кыр, сөөк

5-карточка

1. чөө, ал, жал, бор, ыр, тил, тыт
2. тал, уз, ооз, көрк, кур, кеп, дарт
3. сыр, кап, чеп, сырт, цирк, руль, фильм
4. Ош, Кант, грипп, кайт, жаай, бинт, цинк
5. тап, он, үч, кол, дейт, кылт, ээн

6-карточка

1. кээ, бир, төрт, плащ, банк, чулп, шкаф
2. рак, как, курс, түрс, чыйт, фронт, борк
3. ким, тыл, доор, боор, бил, чач, каш
4. цинк, шар, кер, люк, тор, сак, чек
5. бал, бел, ырк, коон, жаак, мал, оор

7-карточка

1. он, жүз, күз, жай, миң, төрт, беш
2. тал, май, морт, жон, го, ээ, хор
3. ор, кер, как, корк, күл, сүз, түз
4. үз, чик, кон, таа, чөк, ток, сак
5. жум, жар, чен, класс, фильм, хор, бөк

8-карточка

1. аң, дөң, ич, жый, бил, сүрт, кулк
2. эк, ак, төк, акт, тарс, борс, жалп
3. ав, ап, үп, чыйк, кыйч, взвод, грипп
4. каз, үч, миз, баш, кач, бут, тут
5. Ош, күт, тый, цех, ээк, порт, каап, жуун

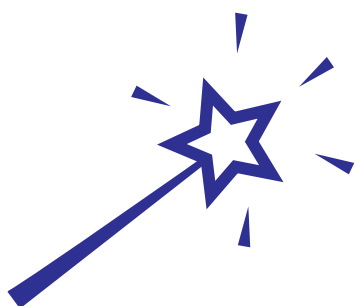
2-тиркеме. Эки жылдыз, бир каалоо

Эки жылдыз, бир каалоо

Каалоо

1. Кыргыз Республикасында жалпы мектептик билимдин мамлекеттик билим берүү стандарты. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014-жылдын 21-июлундагы № 403 токтому менен бекитилген.
2. Григорьева Е. Ю. Развитие у учащихся интереса к чтению // Молодой учёный, 2011. – № 7, Т. 2. – С. 86–90. – URL: <https://moluch.ru/archive/30/3487/> (дата обращения: 25.02.2018)
3. Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство / Сост. Р. Х. Шакиров, А. А. Буркитова, О. И. Дудкина. – Б.: «Билим», 2012. – 80 с.
4. Предметный стандарт по русскому языку в 1–4 классах для общеобразовательных школ.
5. Хамзина С. А., Низовская И. А., Фадеева Г. Н., Мааткеримова А. Д. Оцениваем навыки чтения в начальных классах: методическое пособие. – Б.: Папирус Принт, 2016.
6. Stenger, Marianne. Tips for Providing Students with Meaningful Feedback. George Lucas Educational Group, Edutopia, August 6, 2014. – URL: <https://www.edutopia.org/blog/tips-providing-students-meaningful-feedback-marianne-stenger>
7. Descriptive Fonts. North Carolina Department of Public Instruction, September 15, 2009. – URL: <http://ccnt3.wcu.edu/WebFiles/PDFs/Descriptive-Feedback-Prompts-2015.pdf>
8. Descriptive Feedback. Assessment, Evaluation and Reporting in Ontario Schools First Edition, Covering Grades 1 – 12, 2010. – URL: <http://www.edugains.ca/resourcesAER/VideoLibrary/Feedback/ViewingGuideFeedbackAFLVideoSeries.pdf>
9. <http://www.professorjackrichards.com/wp-content/uploads/Practice-Teaching-A-Reflective-Approach-Chap-7-Classroom-Observation-in-Teaching-Practice.pdf>
10. What Feedback to Expect from a Classroom Observation. Concordia University, Portland, Oregon, Dec. 28, 2012. – URL: <http://education.cu-portland.edu/blog/classroom-resources/what-feedback-to-expect-from-a-classroom-observation/> URL: <https://etutorium.ru/blog/5-pravil-konstruktivnoj-obratnoj-svyazi-v-elektronnom-obuchenii>
11. URL: <https://etutorium.ru/blog/5-pravil-konstruktivnoj-obratnoj-svyazi-v-elektronnom-obuchenii>